

Jozef Miloslav Hurban a Beckov

je názov reexpozície v kúrii Ambrovec v Beckove, ktorú pripravuje Trenčianske múzeum v Trenčíne k príležitosti 200. výročia narodenia jedného z velikánov slovenských dejín J. M. Hurbana. Významný slovenský spisovateľ, novinár, politik, organizátor kultúrneho života a slovenského národného hnutia, evanjelický kňaz augsburského vyznania, vedúca osobnosť slovenského povstania v rokoch 1848 – 1849. Narodil sa 9. marca 1817 v Beckove a pokrstený bol ako Jozef Ľudovít. Bol druhorodeným dieťaťom. Mal ešte o tri roky staršiu sestru Teréziu Zuzanu. Jeho otec Pavol Hurban pochádzal zo Sobotišťa a v Beckove pôsobil ako evanjelický farár augsburského vyznania.

Obyvateľstvo Beckova sa zaoberalo poľnohospodárstvom, chovom dobytky, ovocinárstvom a vinohradníctvom. Prekvitali remeslá, najmä súkenníctvo. V obci bola tehelňa a v 19. storočí päť páleníc. Prvé roky života prežil J. Ľ. Hurban pod zrúcaniami Beckovského hradu v objatí čarokrásnej prírody. Tu ho najskôr vzdelával jeho otec a neskôr v rokoch 1826 – 1830 navštevoval latinskú školu v Trenčíne. Mladý Jozef Ľudovít nespomínal na svoje študijné roky s láskou. Naopak, podobne ako mnoho mladých ľudí, sa kriticky vyjadroval k úrovni školy. Ani Ján Ámos Komenský vo svojich spomienkach nebol nadšený úrovňou škôl, ktoré navštevoval. Úroveň školy však nebola až tak nízka, pretože na nej študovalo niekoľko významných osobností, napr. František Palacký.

V rokoch 1830 – 1840 už navštevoval evanjelické lýceum v Bratislave, ktoré bolo obľúbené a prítiažlivé pre slovenských evanjelikov. Vyvinulo sa z latinskej školy, začiatkom 19. storočia prešlo výraznými organizačnými a obsahovými zmenami. V čase Hurbanovho štúdia to bola škola vyššieho typu s akademickým kurzom prednášok (triedy právnické, filozofické a teologické) v najvyšších ročníkoch. V tomto období zo zdravotných dôvodov odišiel z farárskeho úradu jeho otec, ktorý v roku 1833 zomrel a o rok neskôr ho nasledovala taktiež matka. Pre mladého Jozefa Ľudovíta to boli veľmi ťažké roky. Počas štúdia sa zoznámil s Ľudovítom Štúrom, ktorý v ňom prebudil vlastenecké cítenie. Do národnobuditeľskej, literárnej a kultúrno-organizačnej činnosti sa zapojil v roku 1835. Práve v tomto období sa stala Bratislava centrom národného života evanjelickej študujúcej mládeže. V školskom roku 1835/36 sa evanjelické lýceum pretvorilo na ústav národnej výchovy s pevným programom odbornej a mravnej prípravy slovenských vzdelancov na osvetové a národnobuditeľské úlohy.

Patril k najaktívnejším členom Spoločnosti česko-slovanskej a neskôr, po jej zrušení, i Ústavu reči a literatúry československej. Štúrovská mládež uskutočnila 24. apríla 1836 známy výstup na Devín, na ktorom prijal slovanské meno Miloslav.

J. M. Hurban sa stal tiež členom tajného spolku Vzájomnosť v roku 1839 a bol ním až do roku 1840. V tomto období cestoval do Čiech, aby sa zoznámil so „západnými Slovanmi“. Navštívil Brno, Prahu a Hradec Králové. V školskom roku 1839/40 sa stal na Ústave reči a literatúry československej zapisovateľom a zvolili ho tiež za učiteľa „československého jazyka“ v nižších triedach.

To už sa skončili jeho študentské roky a J. M. Hurban bol vysvätený za kaplána roku 1840 superintendentom F. S. Stromským do Brezovej pod Bradlom. Vo farnosti pôsobil až do júna 1843. Väčšina novokňazov z evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, buď pred vysvätením alebo po ňom, si dopĺňala vzdelanie na nemeckých teologických fakultách. Tu sa nestretávali s maďarizačným tlakom a v akademickom prostredí nasávali nové myšlienky a dovzdelávali sa. Keď ale prišla nečakaná ponuka z farnosti v Hlbokom na miesto farára, prijal ju. V Hlbokom zomrel náhle 37-ročný tamojší farár Pavel Sedláček. J. M. Hurban tu pôsobil mimoriadne aktívne až do svojej smrti. Hlboké sa tak vďaka J. M. Hurbanovi stalo významným kultúrnym centrom spoločensko-emancipačných výbojov.

Okrem činnosti v zbore venoval J. M. Hurban množstvo energie národným otázkam a slovenčine. Po rozhovore s národovcami a so Štúrovým súhlasom sa rozhodol, že vydá II. ročník *Nitry* v slovenčine. Dielo vydali v roku 1844. Do almanachu prispeli J. Král, J. Francisci, Ľ. Štúr, P. Kellner-Hostinský, B. Nosák a ďalší. Nenachádza sa tu však príspevok J. Hollého. J. M. Hurban tu uverejnil prácu „Prítomnosť a obrazy zo života tatranského“. V *Nitre* vyšiel aj Hurbanov spis „Prechádzka po považskom svete“, kde realisticky opísal svoju prechádzku, keď na ceste po Považí navštívil sestru v Súľove a Štúrove rodisko Uhrovec v auguste roku 1843. Do národných dejín dielo vstúpilo ako prvé v novo kodifikovanom jazyku. J. M. Hurban v ňom už programovo zdôraznil svojbytnosť národnej

kultúry. Novú slovenčinu pokladal nielen za dôležitý nástroj prekonania konfesiónálnych hrádzi pri vytvorení národnej jednoty, ale predovšetkým za hlavný prostriedok osvety, vzdelanosti a kultúry pre široké vrstvy národa, a tým i za znásobenie jeho síl v národno-emancipačnom zápase.

V roku 1844 sa zoznámil a zblížil s pozoruhodnou ženou a ochotníčkou divadelníčkou Aničkou Jurkovičovou, dcérou učiteľa a osvetového pracovníka Samuela Jurkoviča. Rozhorela sa medzi nimi láska, ktorá trvala celý život. Svadba sa konala v Sobotišti 7. októbra 1845. Sobášil ich najstarší brat Ľudovíta Štúra, Karol Štúr, ktorý sa narodil v Trenčíne. Svedkom bol tiež Ľudovít Štúr a Daniel Sloboda, Hurbanov švagar. Spolu mali deväť detí, štyri dcéry a piatich synov.

Tak vznikli tri ohniská práce J. M. Hurbana: rodina, cirkevný zbor a slovenský národ, ktorým sa venoval celý život. Trochu v ústraní zostáva Hurbanov neúprosný boj proti alkoholizmu. Aktívny Hurban vydal známy spis *Slovo o Spolkách Mjernosti a školách neďelných*. Rukopis sa dostal do tlače až po druhom cenzurovaní v roku 1846. Hurban zakladal spolky miernosti a nabádal aj ostatných národovcov, aby pracovali na tomto poli. Aj jeho bývalý spolužiak A. H. Škultéty zakladal tieto spolky v gemerských obciach.

V auguste 1844 sa na tatrínskom zhromaždení stal predsedom spolku M. M. Hodža, J. M. Hurban a Ľ. Štúr boli členmi výboru. V septembri 1846 na zasadnutí Tatrína sa dohodli, že osobitná delegácia bude vymáhať úradné povolenie Tatrína vo Viedni, pretože Uhorská kráľovská rada ho predtým zamietla.

Za jeho aktívnej účasti sa konalo 9. augusta 1847 v Čachticiach štvrté a posledné zasadnutie spolku Tatrín. Tu sa definitívne rozhodlo o spisovnej slovenčine. V roku 1846 navštívil Ľ. Štúr s J. M. Hurbanom J. Hollého a rozprávali sa o slovenčine. Rozhoreli sa spory o slovenčinu predovšetkým s J. Kollárom. V druhej polovici roka 1847 najskôr J. M. Hurban navštívil Viedeň, kde vybavil povolenie na ďalšie vydávanie *Slovenských pohľadov*. Na jeseň spolu so senickým rímskokatolíckym farárom J. K. Viktorinom navštívili Moravu, kde zisťovali, aké tam vládnu názory na slovenčinu.

V rokoch 1848 – 1849 sa stal J. M. Hurban jednou z hlavných postáv Slovenského povstania. Dňa 19. marca na Jozefa v roku 1848 sa uskutočnila na jeho fare v Hlbokom porada slovenských národovcov. Tu vznikol plán mítingov s cieľom vypracovať celonárodný revolučný program. Hlavnou otázkou bolo, čo majú v danej situácii Slováci žiadať. Vďaka jeho neúnavnej práci sa konal v Brezovej pod Bradlom veľký národnorevolučný míting, ktorého sa zúčastnilo asi tritisíc ľudí. Tu bol vyhlásený národný program, tzv. *Nitrianske žiadosti*.

J. M. Hurban bol publicistom týchto revolučných rokov. Vydal revolučno-mobilizačnú báseň *Bije zvon slobody!*, rozšíril proklamáciu *Bratia Slováci*). Na Hodžovej fare v Liptovskom Sv. Mikuláši sa stretli poprední muži Slovenska a dohodli sa na texte *Žiadosti slovenského národa*, ktoré následne vytlačil spolok Tatrín. Program *Žiadosti slovenského národa* vychádzal tiež z Hurbanovho regionálneho programu. J. M. Hurban vyhlásil program 11. mája a vysvetlil tiež jednotlivé body.

Štátne úrady a budapeštianska vláda zareagovali veľmi ostro. Na J. M. Hurbana, M. Hodžu a Štúra bol vydaný zatykač. Pred Hurbanovu faru v Hlbokom postavili šibenicu. J. M. Hurban utiekol na Moravu a odtiaľ odišiel na Slovanský zjazd v Prahe. Tu ho zvolili do „veľkého výboru“, ktorý pripravoval program. Hurban sa snažil o prijatie princípov demokratickej rovnosti a ústavnosti pri riešení štátoprávneho postavenia jednotlivých národností v rámci monarchie (Žiadosti Slovákov a Rusínov uhorských, ktoré zjazdu predložil 7. júna 1848). Vyzval svoj národ, aby zobral „vidly a kosa na obhájenie si národnosti slobody a slávy svojej“. Aktívne sa zúčastnil i pražského povstania a po jeho potlačení sa spolu so Štúrom presunuli do Chorvátska a neskôr do Srbska. Medzitým sa ho 19. júna 1848 konvent vo Vrbovom rozhodol zbaviť kňazského úradu a nariadil podať naňho novú obžalobu z vlastizrady.

Napriek zdravotným problémom J. M. Hurban neprestával vo svojom boji. V septembri sa vo Viedni ustanovila Slovenská národná rada v čele s ním, Ľ. Štúrom a M. Hodžom. Predsedom SNR mal byť vždy ten z danej trojice, v kraji ktorého sa budú odohrávať dobrovoľnícke vystúpenia, tak sa prvým predsedom stal Hurban. Dňa 17. septembra sa výprava asi 500 dobrovoľníkov (nazývaných hurbanovci) začala presúvať z Moravy na Slovensko. Na Myjave stúpol ich počet na 3 tisíc. J. M. Hurban rečnil na prvom národnom zhromaždení v Myjave, kde vyhlásila SNR povstanie, neposlušnosť

uhorskej vláde a úradom. Išlo o deklarovanie slovenskej autonómnej moci. Počet dobrovoľníkov sa zvýšil na 5-6 tisíc, ale útoky boli neúspešné a dobrovoľníci sa museli stiahnuť na Moravu.

SNR sa stiahla do Viedne, ale tam vypuklo začiatkom októbra povstanie a Viedenčania boli naladení protislovensky, a tak sa presunuli do Prahy. Tu zorganizovali novú výpravu a prvá víťazná bitka sa odohrala pri Budatíne 4. decembra. Spolu s cisárskymi vojskami sa dobrovoľníci stiahli na Moravu. 1. januára 1849 sa odohrala druhá víťazná bitka pri Budatíne a Hurban s dobrovoľníkmi postupovali cez Rajec do Prievidze a do Turca.

J. M. Hurban zorganizoval národné zhromaždenie v Turčianskom Sv. Martine, kde predložil slovenské požiadavky, najmä vytvorenie slovenskej korunnej krajiny, ktoré smerovali k ochrane pred maďarizačným tlakom. Začiatkom marca odišiel s delegáciou do Viedne, kde predložili požiadavky novému cisárovi Františkovi Jozefovi I., ktorý vystriedal Ferdinanda.

Ani po revolučných rokoch neupadla Hurbanova aktivita. O ohlase jeho práce svedčí aj čestný doktorát z teológie (ThDr. h. c.), ktorý mu udelila univerzita v Lipsku. Aj v cirkevných kruhoch, hoci v počiatkoch mal veľké problémy predovšetkým s maďarónskymi duchovnými, sa mu dostalo vysokého ocenenia, keď bol od roku 1866 po smrti Karola Kuzmányho istý čas superintendentom slovenskej evanjelickej patentálnej cirkvi.

Ani v posledných rokoch svojho života neprestával bojovať za práva slovenského národa. Za články „Čomu nás učia dejiny?“ a „Pravdivé slovo“, bol v roku 1869 uväznený na šesť mesiacov a odsúdený na pokutu 239 zlatých. V roku 1875 bol znovu uväznený, tentoraz na tri mesiace, a dôvodom bol jeho politický článok v *Cirkevných listoch*. Na protest proti zatvoreniu slovenských gymnázií a Matice slovenskej vydal ďalší ročník almanachu Nitra (1876 – 1877), tentoraz v češtine, aby tak demonštroval staré tradície literárnej jednoty československej a obnovenie spoločného jazyka, no tento jeho spiatočnícky krok nenašiel priaznivú odozvu ani medzi jeho najbližšími spolubojovníkmi za slovenskú rovnoprávnosť.

V závere života sa snažil o zrekapitulovanie národno-obrodeneckej a národnorevolučnej aktivity štúrovcov tým, že spracoval rozsiahly životopis Ľudovíta Štúra a historické pojednania o slovenskom povstaní v roku 1848. Zomrel 21. februára 1888 v Hlbokom a po jeho smrti mu v roku 1892 postavili na hrobe z verejných zbierok pomník. K pomníku hneď po odhalení uhorskej úrady zakázali prístup nielen verejnosti, ale i jeho manželke a synovi.

J. M. Hurban nám svojou mimoriadne aktívnou činnosťou ukázal na hodnoty života, za ktoré sa oplatí bojovať. Výstava predstavuje na Hurbana práve v týchto troch významných hodnotách: rodine, zbere a národe.

Libor Bernát Trenčianske múzeum v Trenčíne